

חג פסח, קדושת אכילה של מצוה.

[שיחה 1 לפסח – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו אוצרות התורה, כרך ב' בחלק "מועדים".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

פגם הזלילה.

כתוב בתורה: "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה... ותפשו בו אביו ואמו... ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת. ובערת הרע מקרבך" (דברים כא, יח). חז"ל שואלים (סנהדרין עב). וכי בגלל שאכל קצת בשר ושתה קצת יין (תרטומר בשר וחצי לוג יין) ייהרג הנער הזה מיתה כה מנוולת? ועוד, הייתכן שגם אביו וגם אמו יסכימו ביניהם להביא אותו לבית הדין ולהענישו כך? חז"ל נתנו נימוק כי "בן סורר ומורה נהרג על שם סופו. הגיעה תורה לסוף דעתו. סוף שמכלה ממון אביו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב" (רש"י, בשם סנהדרין עב).
נוסף על כך מנמק ר"א אבן-עזרא: "והנה זה כמו אפיקורוס, כי לא יבקש חיי עוה"ז, כי אם (=אלא כדי) להתענג בכל מיני מאכל ומשתה".

זאת אומרת, שהורגים אותו כדין כל 'אפיקורוס' (עין ע"ז כו: "המינים ואפיקורסים מורדין ולא מעלין"), כי הוא כופר באחד מיסודות הדת, הוא מכחיש שעוה"ז הוא רק פרוזדור לפני עוה"ב (אבות ד). אמנם נכון כי דין "בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות" (סנהדרין עא), אלא שפרשה זו נכתבה למען נלמד חומר הענין.

מי שהוא בלען (=אכלן) מפגין בהתנהגותו נטישת עיקר העיקרים, כמו עשו הרשע שאמר "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה", פירש רש"י שם: "אפתח פי ושפוך לתוכה הרבה".

מסופר במדרש (במד"ר כא) – "מעשה בגוי אחד שזימן כל בני עירו. אמר ר' דוסתאי, אותי זימן לאותה סעודה עם כל בני עירו, ולא היה שולחנו חסר מכל מטעמים אלא אגוזי-פרך בלבד. מה עשה? נטל את הטבלא מלפניו שהיתה יפה כששה ככרי כסף ושברה. אמר לי, "אתם אומרים שעוה"ז שלנו והעוה"ב שלכם. אם אין אנו אוכלים עכשיו, אימתי אנו אוכלים?" קראתי עליו 'ובטן רשעים תחסר' (משלי יג, כה).
(ע"ע שיחה שניה של פרשת תולדות).

לעומת זאת יעץ ב"אגרת המוסר" (מכתב המיוחס בטעות לרמב"ם, והוא ע"י קדמון אחר. הובא ב"אגרות ותשובות להרמב"ם", מהדורת לוינאפשטיין, ירושלים, תשכ"ח) – "אכלו כדי שתחיו, והיותר תחרימום. אל תאמינו שרוב המאכל והמשקה יגדיל הגוף וירבה השכל, כשק המתמלא מן המושם לתוכו, כי הוא ההיפך. באכול מעט, יש כח באצטומכא - לקבל, ובחום הטבעי - לעקל".

והאריך על כך הרמב"ם בהל' דעות (ד, טו) – "רוב החולאים באים על האדם או מפני מאכלים רעים או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפילו ממאכלים טובים. הוא ששלמה אומר 'שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו'. וכן בהל' תשובה (ט, א) אמר שיש לשוב בתשובה על 'רדיפת המאכלות".

לצערנו המתירנות של זלילה וסביאה הם מהנכסים הראשיים של תרבות המערב הנפוצה בזה הזמן. אצל הרבה, כל סעודתם היא "סעודת מלכים" ראוותנית, ובין סעודה לסעודה האדם העצבני מכניס לפיו שוב "חטיפים" כל שעה ושעה. התפתחה חכמת ה"גסטרונומיקה" היאך לגרות תאבון-האכילה מעל ומעבר לכל צורך גופני טבעי, עד שהאדם נהיה עבד לגרונו ובטנו, האדם מוסיף כל מיני תבלינים מגרי-חושים, צבעים מרהיבים וריחות מעוררים, עד שנכשל באכילה רעבתנית – "אכילה לשם אכילה", לשם שעשוע האכילה כשלעצמה (ע"ע מו"ג, ח).

וזהו בניגוד להדרת חז"ל: "לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאכל אדם בשר אלא 'לתאבון'" (חולין פד). כלומר יאכלהו כמעדן הנוסף לפרקים, אבל לא שהבשר הוא הבסיס העיקרי של התפריט היומיומי.

ולכן אמרו שם כי דִּיּו לְפָרְיָא לאכול בשר מליל שבת לליל שבת. והביאו (חולין פד.) מהפסוק "וחיים לנערותיך", תן חיים לנערותיך", פירש רש"י "לְמַד בני ביתך דרכי חיים להסתפק במזונות קלים". (וע"ע רמב"ם הל' דעות ה, א - מה דרכו של תלמיד חכם בסעודותיו).

המצוה הראשונה – לתיקון האכילה.

ולכן כתב ר' צדוק מלובלין –

- "מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ביציאת מצרים שהוא התחלת הכניסה ליהדות, היא מצות אכילה" (=קרוב פסח) ("תקנת השבין", נא:).
- "פרשת החודש היתה הקדמה למצות הפסח. כי בן-נח אין להם כח לאכול אכילה בקדושה, ואחר שנתן להם (לישראל) פרשת החודש שנעשו אומה ישראלית בחינת 'כנסת ישראל', אז ניתן להם מצות הפסח" ("פרי צדיק", ב, קיז:). "ובא מצוות הפסח לתקן הקלקול של אדם הראשון" (=שאכל מפרי עץ הדעת) ("פרי צדיק", ג, יט:; פסח, מאמר א').

הדברים תואמים להסברו של הגר"א על התוכן של שבעה שבועות שאנו סופרים בספירת העומר לתקן שבעה ראשי מדות.

- א. הרי שבוע ראשון בא לתקן פגם של – אכילות אסורות (ספירת "חסד").
- ב. שבוע שני לתקן פגם של – קנאה ושנאה (ספירת "גבורה").
- ג. שבוע שלישי בא לתקן פגם של – עון הגאווה (ספירת "תפארת").
- ד. שבוע רביעי בא לתקן פגם של – הקמצנות (ספירת "נצח").
- ה. שבוע חמישי בא לתקן פגם של – שנאת הבריות (ספירת "הוד").
- ו. שבוע ששי בא לתקן פגם של – תאוות עריות (ספירת "יסוד").
- ז. שבוע שביעי בא לתקן פגם של – עצלות ועצבות (ספירת "מלכות").

ובכן, שבוע ראשון שהוא חג הפסח בא לתקן אכילות אסורות. (על תיקון שבוע ראשון, ראה "פרי צדיק", ג, טו:).

- ועוד כתב – "משום הכי קורין בתורה ביום א' של פסח כל פרשת המועדות, כי פסח הוא שורש כל קדושת המועדים" ("פרי צדיק", ג, כז. / פסח, יום ב', ס"ק י"ט).
- יתרה מזאת, "כל חכמת מצרים היתה למלאות תאותם בכל חמודות עוה"ז, כמו שהם כל חכמת הגויים" (ר' צדוק, "פרי צדיק" ח"א, מאמר ז', קדושת שבת, דף 54).
- ועוד כתב – "מצות אכילת מצה נותנת קדושה באכילות. כי כל מצוה, בפרט אותה שמברכים עליה "אשר קדשנו במצוותיו" מוספת קדושה באדם, וביחוד באותו אבר וכח... ומובא בזהר יצר טוב ויצר הרע, הם בסמל של מצה וחמץ. וכן בלשון חז"ל "שאור שבעיסה" (ברכות יז.) דעיקר יצה"ר הוא באכילה כידוע, משורש נחש ועץ הדעת. ונגדו אכילת מצה נותנת קדושה בכל מאכלי לחם של כל השנה. ואכילת מרור בכל מאכלי ירקות. ואכילת קדשים בבשר. ולכן בזמן הזה עם-הארץ אסור לאכול בשר (פסחים מט:). כי אין לנו אכילת בשר שמברכים עליו "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" (עיי"ש למה ת"ח יצא מכלל זה) (קונטרס "עת האוכל", סוף "פרי צדיק" ח"א, עמ' 237, פסקא י').

בזוהר (ב, קפג:) שאלו: אם מצה היא לחם קודש, למה לא נאכל אותה כל השנה כולה, ונמנע כל השנה מן החמץ? עונים על כך כי המצה היא "לחם אסוותא" (=רפואה) ועל ידי שנשמור מחזור שלם של שבעה ימים, נוכל להרשות לעצמנו לאכול חמץ בשאר ימות השנה.

כן בזוהר (ג, רפב): למדונו "מאן דנטיר מחמץ ושאור, איהו נטיר מיצר הרע לתתא, ונשמתא (נטיר) לעילא".

התורה ציוותה בפסח על ג' אכילות: פסח, מצה ומרור.

- **ענין "מצה"** הוא ביטוי של "פשטות", קמח ומים ללא חומרים נוספים. "לחם עוני" ללא התרוממות וגאווה, ולא כשאור המתנפח (ר' צדוק, "מחשבות חרוץ", דף 72). וכן ללא עצלות ושהייה בעת אפייה, אלא בזריזות.
- **ענין "מרור"** נקרא בלשון חז"ל "פרפרת הפת" כי ממשך את הלב לאכילה, כדרך כל מריר או חריף או חמוץ או מליח. מבאר ר' צדוק כי "וימררו את חייהם" (כמו שלש מתנות טובות שניתנו ע"י יסורין – ברכות ה.) יש תועלת ביסורין הללו, כי במצרים "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ" (שמות א, יב). כלומר "על מצות ומרורים יאכלוהו" כי היסורין גריר ליבא ומוליד בנו חיות לבקש ישועת ה'. "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה" (שמות ב, כג). הנה יצא מזה פרי טוב!
- לענין כוונות של **קרבן פסח** עיין כוונות עמוקות שהציב בפנינו מהר"ל ("גבורות הי", פ"ס). אמנם אין לנו כעת יכולת להקריב הקרבן, אבל "ונשלמה פרים שפתינו", נוכל ללמוד הלכות קרבן פסח. הרצון שלנו עולה לנו כאילו הקרבנוהו ואכלנוהו (מנחות קי).

בסיכום, נלמד ונבין דברי ר' צדוק:

"שורש החיות של איש הישראלי תלוי במה שמכיר רבונו, ושה' יתברך שוכן בקרבו ואתה מחיה את כולם" (נחמיה ט, ו). החיות שהישראלי מקבל מאכילה הוא ממה שרצון ה' היה שאדם יאכל ויקבל מזה חיות (כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם – דברים ח, ג) וע"י זה נחשבת האכילה כקרבן... ואמנם לזה צריך שלמות-הכוונה לשם-שמים שלא יאכל לתאוותו, רק לפי שה' קבע כך בבריאה, דקיום החיות הוא ע"י המאכל (עיי"ש ראיותיו).

ועל זה תקנו חז"ל הברכה לפני כל אכילה, כדי להכיר... **מוסיף על כך אכילת חג פסח** שמברכים (תוספת ברכה על האכילה) 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו' דכולו קודש לה' ממש, כאכילת כהנים קרבנות, ובעלים מתכפרים. 'כזיתא פסחא, והילולא פקע איגרא' [= שהיו אוכלים כזית מן הפסח (כי היו מרובים נמנים עליו שלא להביא לנותר בידיים, והיו שרים עליו ההלל בקול רם ובשמחה עד שהגג היה כאילו עומד ליפול. (מה שהיו אוכלים על הגגות הוא מפני המרחב שבו, כי היו מרובים. (מהרש"א)]] פסחים פה:). כלומר, ע"י אכילה ההיא נפתח הדיבור, והאדם מהלל אח"כ לה'. 'פקע איגרא' שנפקע הגג החוצץ בין האדם לרקיע השמים. פקעה הגובה וגאות האדם" עכ"ל. ("מחשבות חרוץ", דף 68).

והרי יש כאן פרק נכבד בכוונות ותיקונים של לילהסדר. על ידי זה יתקיימו לנו הבטחות של הזוהר.

(הערה: ע"ע שיחה הראשונה לפרשת תצא)